

การพัฒนา รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
ด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
*A development of Collective Learning Process Model for
Community's Problem Solving*

วีระพันธ์ พานิชย์*

E-mail: taaweerapun@hotmail.com

มนตรี แยมกสิกร, พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยดำเนินการวิจัยมี 6 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัย ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคสนาม หมู่บ้านท่ามะบัน หมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เก็บข้อมูล 3 วิธีการ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) 3) สังเคราะห์ต้นแบบชิ้นงาน 4) ประชุมวิพากษ์ แก้ไขปรับปรุง และ ประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5) ใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง 1 วงรอบตามข้อกำหนดของรูปแบบ 6) ประเมินผลการใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ปัจจัยนำเข้า (input) ประกอบด้วย (1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน (2) เครื่องมือ ได้แก่ การประชุม การอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน แพนงาน / โครงการ (3) หลักการ ได้แก่ มีส่วนร่วม ประชาธิปไตย 2) กระบวนการ (process) มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา, แสวงทางแก้ไข , ประสานใจหน่วยงาน , สร้างแผนการปฏิบัติ , เร่งรัดลงมือทำ , นำผลงานถอดบทเรียน 3) ผลผลิต (output) ประกอบด้วย (1) ชุมชนรู้จักและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน (2) ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาศักยภาพของตนเองได้ (3) ชุมชนสามารถเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยอย่างเหมาะสม (4) ชุมชนการมีกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน 4) ผลย้อนกลับ (feedback) ได้แก่ การปรับปรุงแก้ไข

* นิสิตระดับคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาวิศวกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการประเมินรูปแบบ ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 ท่านในด้านความชัดเจนของขั้นตอน และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง สรุปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง กรณีปัญหาประชาชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต พบว่า 1) ชุมชนรู้จักและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 2) ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหา 3) ชุมชนสามารถเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม 4) ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงาน

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน, การแก้ไขปัญหของชุมชน

Abstract

This study aims to develop a collective learning process model for people in the community to solve problem. The study used qualitative research method with six key steps : 1) review literature and interview with experts by structured interviews, 2) conduct the field research to study the learning process of people in the community which is located in a Tharama village (Village No.10) Makham sub-district, Makham district, Chanthaburi Province; this step involved 3 approaches consisting the in-depth interviews with key leaders in community, interviews with members in community, and participant observation. 3) create the first draft of model 4) focus group meeting to critique and evaluate the first draft of model by using questionnaire with 5 level rating scale 5) implement the model in the real situations in a Tharama village (Village No.10) Makham sub-district, Makham district, Chanthaburi Province 6) evaluate the model people used in the community by group discussions and questionnaires with 5- level rating scale .

It was found that the collective learning process models for community's problem solving are required the following elements:

1. Input: The principle is the co-operation and democracy with the participation of 1) people in the community includes leaders, staffs, and members; and 2) Local organizations of government/ private organizations. A strategy to implement includes seminars, conferences, study visits, and working plans.

2. Process: 1) Identify the problem; 2) Explore alternative; 3) Coordinate with the agencies/organizations to solve problem; 4) Specify the action plan; 5) Implement the action plan rapidly; 6) Evaluate strengths and weakness for prevent potential problems in the future.

3. Output: 1) People in the community will know the problem occurring in their community; 2) people in the community analyze problems and know their competency. 3) Community can solve the problem by ways that suit to their own community. 4) The community has a process to track and evaluate their performance.

4. Feedback: improve and change again.

Seventeen experts evaluated and rated the quality of collective learning process model for community's problem solving as high level in term of clarification and feasibility. This model has been implemented in the real situations in a Tharama village (Village No.10) Makham sub-district, Makham district, Chanthaburi Province and showed that 1) people in community were aware of the impact of the computer and the Internet development to their daily life 2) people in community analyzed the problems related to lack of knowledge and skills in using computers and the internet and found their own solutions to deal with. 3) people in community could find strategies to solve problem properly 4) people in community had plan to follow up and evaluated their performance.

Keywords : Collective learning process model , Community's problem solving

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเกิดจากการพัฒนานั้น การที่ชุมชน หมู่บ้านจะสามารถปรับตัวได้ ต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อก้าวไปสู่การดำรงอยู่ในลักษณะของการพึ่งตนเอง ทั้งในด้านความรู้ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในลักษณะดังกล่าว จะต้องอาศัยยุทธศาสตร์ของการสร้างความรู้ และการทำความเข้าใจความหมายจากปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ (นเรศน์ วงศ์สุวรรณ, 2546) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการยกระดับความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกในการแก้ปัญหา และการสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการที่จะมุ่งแก้ปัญหา และพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง (สีลาภรณ์ นาคทรพรพ, 2539 อ้างถึงใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, 2541)

ในสภาพปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหา ด้านการเรียนรู้ของชุมชน จากผลการจัดเก็บข้อมูล

พื้นฐานระดับหมู่บ้าน/ชุมชน (กชช. 2ค) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (ปี 2550-2554) พบว่า ข้อมูล (กชช. 2ค) จากการจัดเก็บปี 2550 ดัชนีชี้วัด “การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน” พบว่า ดัชนีชี้วัด “การเรียนรู้โดยชุมชน” มีหมู่บ้านมีปัญหาระดับมาก จำนวน 40,601 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านทั่วประเทศ 69,730 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 58.22 ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่มีจำนวนหมู่บ้านมีปัญหาระดับมาก จำนวนมากที่สุดจากตัวชี้วัดทั้งหมด (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2552) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับ รายงานการวิจัยของ วิทยากร เชียงกูล (2549) เรื่อง สภาวะการศึกษาไทย ปี 2547 / 2548 “รากเหง้าของปัญหาและแนวทางแก้ไข” สรุปปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย ได้รับงบประมาณสนับสนุนต่ำและไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปไปจากเดิมมากนัก แม้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะให้ความสำคัญเท่ากับการศึกษาในระบบ แต่ทัศนคติของทั้งชนชั้นนำและประชาชน ส่วนใหญ่ยังนิยมแต่การศึกษาในระบบมากกว่า ผู้บริหารและครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาในระบบเองก็ไม่สนใจที่จะให้บริการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ขณะที่การศึกษา

นอกระบบเองยังทำงานภายใต้ระบบราชการที่เลียนแบบการศึกษาในระบบ คือ ช่วยให้ผู้ใหญ่มีโอกาสได้เรียนเพื่อสอบเทียบความรู้กับการศึกษาในระบบเป็นสำคัญ ยังไม่ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนรักการอ่าน ใฝ่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและยังไม่สามารถทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมากนัก

นภาพกรณ์ หะวานนท์ (2545) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การสร้างความรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ควรเริ่มต้นจากการเปิดพื้นที่ให้ความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความรู้ในสังคมสมัยใหม่ โดยการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาบูรณาการความรู้เดิมกับชุมชน ระบบความรู้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่คนจำเป็นต้องมีเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยระบบความรู้ที่มีใช่เป็นเพียงการนำความรู้เดิมที่สามารถสนองต่อความต้องการของชุมชนในยุคก่อนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าเท่านั้น แต่ต้องเป็นระบบความรู้ที่มีการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาบูรณาการไม่มีชุมชนใดที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยระบบความรู้เดิมเท่านั้น เช่นเดียวกับไม่มีชุมชนใดที่มีความรู้แต่ความรู้ใหม่โดยปราศจากฐานความรู้เดิม ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่าการบูรณาการความรู้ คือ การนำความรู้ทั้งใหม่และเก่ามาหลอมรวมให้เกิดระบบความรู้ใหม่ที่สามารถสนองต่อความต้องการของชุมชนในยุคใหม่ แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับ นรินทร์ จงวุฒิเวศน์ (2550 : 24) ได้เสนอว่า การเรียนรู้ควรเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานกลมกลืน (built-in) อยู่กับวิถีชีวิตของชาวชนบท เราพบว่าชนบทสามารถพัฒนาได้โดยไม่ต้องผ่านระบบโรงเรียนเท่านั้น เราควรเร่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากภายในชุมชน โดยส่วนรัฐเป็นผู้สนับสนุนซึ่งเป็นการพัฒนาในแนวราบที่มีขั้นตอนน้อยกว่าในแนวตั้งที่มีรูปแบบทางการ และสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2548) ที่เสนอแนวคิดว่า ในการจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายจึงต้องนำพื้นที่ทั้งหมู่บ้านและชุมชนเป็นตัวตั้ง มิใช่การนำ “กรม” เป็นตัวตั้งตั้งที่ผ่าน

มา การนำหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นตัวตั้งนี้จะเน้นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันส่งเสริม

จากปัญหาการเรียนรู้ของชุมชน และผลจากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง” เพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ และเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพปัญหา และเป็นกระบวนการที่มีวงรอบในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
2. เพื่อประเมินรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
3. เพื่อใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ในสถานการณ์จริง
4. เพื่อประเมินการใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ในสถานการณ์จริง

สนามการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาภาคสนาม และใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง ได้แก่ หมู่บ้านท่าระม้าบน หมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารงานวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แนวคิดระบบ การจัดระบบ และรูปแบบแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดการแก้ปัญหา แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 1) ถอดเทปการสัมภาษณ์ แล้วอ่านอย่างวิเคราะห์ 2) กำหนดรหัสข้อมูล 3) จัดกลุ่มของข้อมูลภายใต้รหัสเดียวกัน 4) สร้างข้อความเชิงวิเคราะห์จากกลุ่มข้อมูลรหัสเดียวกัน 5) สร้างข้อสรุปย่อ จากข้อความเชิงวิเคราะห์ 6) สร้างข้อสรุปจากข้อสรุปย่อ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคสนาม หมู่บ้านท่าระม้าบน หมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ใช้วิธีการศึกษาชุมชนแบบการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดโดยเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลใช้แบบสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดำเนินการดังนี้ 1) ถอดเทปการสัมภาษณ์ แล้วอ่านอย่างวิเคราะห์ 2) กำหนดรหัสข้อมูล 3) จัดกลุ่มของข้อมูลภายใต้รหัสเดียวกัน 4) สร้างข้อความเชิงวิเคราะห์จากกลุ่มข้อมูลรหัสเดียวกัน 5) สร้างข้อสรุปย่อ จากข้อความเชิงวิเคราะห์ 6) สร้างข้อสรุปจากข้อสรุปย่อ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม จำแนกปรากฏการณ์ของชุมชนดังนี้ 1) การกระทำ (Acts) 2) แบบแผนการกระทำ (Activities) 3) ความหมาย (Meanings) 4) ความสัมพันธ์ (Relationship) 5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (Participation) 6) สภาพสังคม (Setting)

ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์ต้นแบบชิ้นงาน “รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง” โดยนำข้อสรุปจากผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์ขึ้นเป็นต้นฉบับงาน โดยที่รูปแบบมีโครงสร้าง 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการพัฒนา ประโยชน์ที่ได้รับ และผลการพัฒนารูปแบบ ตอนที่ 2 ข้อมำหนดของรูปแบบ ประกอบด้วย แนวคิด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย นิยามศัพท์เฉพาะ องค์ประกอบ และ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ตอนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย เงื่อนไขการนำไปใช้ และการแก้ไขปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมวิพากษ์รูปแบบ ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไข และประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 ท่านโดยใช้ แบบประเมิน แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ขั้นตอนที่ 5 ใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง กับหมู่บ้านท่าระม้าบน หมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 1 วงรอบตามข้อกำหนดรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผล การใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง 1)การสนทนากลุ่ม 2) แบบสอบถาม 3) ประเมินตามดัชนีชี้วัด

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ตารางที่ 1 ขั้นตอนและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วม	เครื่องมือ	วิธีการ	หลักการ	หลักฐานความสำเร็จ
ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา	1. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา 2. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา 3. วิเคราะห์ผลกระทบกับ ชุมชน	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประชุม, สัมมนา	1. ผู้นำชุมชน เสนอประเด็น ปัญหา 2. ที่ประชุมร่วมกันอภิปราย 3. ที่ประชุมร่วมกันวิเคราะห์ ผลกระทบของปัญหา	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	บันทึกการประชุม
ขั้นตอนที่ 2 แสวงทาง แก้ไข	1. ระดมแนวทางที่เป็นไปได้ที่ ใช้ในการแก้ปัญหา 2. เลือกรูปแบบการแก้ปัญหา 3. ระบุความร่วมมือจาก หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประชุม, สัมมนา	1. ที่ประชุมวิเคราะห์แนวทาง แก้ปัญหา 2. ที่ประชุมวิเคราะห์หน่วย งานร่วมมือ 3. มอบหมายผู้รับผิดชอบ ติดต่อประสานงาน	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	บันทึกการประชุม
ขั้นตอนที่ 3 ประสานใจ หน่วยงาน	1. เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ ปัญหาที่ สามารถนำไปปฏิบัติได้ 2. เพื่อสร้างความร่วมมือใน การแก้ปัญหาของชุมชนกับ หน่วยงานภายนอกชุมชน	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5. หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน	ประชุม, สัมมนา, ศึกษาดูงาน	1. ผู้นำชุมชน หรือผู้รับผิดชอบ ประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานภายนอกชุมชน 2. ศึกษาดูงาน 3. กำหนดวันประชุมร่วมกัน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ภายนอกชุมชน	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	บันทึกการประชุม

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ผู้มีส่วนร่วม	เครื่องมือ	วิธีการ	หลักการ	หลักฐานความสำเร็จ
ขั้นตอนที่ 4 สร้างแผน การปฏิบัติ	1. เพื่อกำหนดแผน ปฏิบัติการ 2. เพื่อกำหนดผู้รับผิดชอบ แต่ละด้าน 3. เพื่อกำหนด ทรัพยากร ระยะเวลาดำเนินการ วิธีการประเมิน	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 5. หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน	ประชุม, สัมมนา	1. ชุมชนและหน่วยงาน ภายนอกชุมชนระดมความ คิดและจัดทำแผนปฏิบัติการ, โครงการ 2. ระบุผู้รับผิดชอบงานแต่ละ ด้านตามความสมัครใจ	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	1. แผนปฏิบัติการ 2. โครงการ
ขั้นตอนที่ 5 เร่งรัดลงมือทำ	เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตาม แผนปฏิบัติการ	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 5. หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน	1. แผน ปฏิบัติการ 2. โครงการ	1. ผู้รับผิดชอบดำเนินการ ตามแผนงาน, โครงการ 2. หน่วยงานภายนอกชุมชน ร่วมสนับสนุน เกื้อหนุนอย่าง ใกล้ชิด	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	1. มีการปฏิบัติตาม แผนงาน 2. หน่วยงานภายนอก ชุมชนร่วมดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง
ขั้นตอนที่ 6 นำผลงาน ถอดบทเรียน	1. เพื่อสรุปผลการแก้ปัญหา 2. เพื่อถอดบทเรียนเป็น แนวทางในการแก้ปัญหา อื่นๆ ต่อไป	1. ผู้นำชุมชน 2. กรรมการชุมชน 3. สมาชิกชุมชน 4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 5. หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน	ประชุม, สัมมนา	1. ผู้นำชุมชนสรุปผลการ ดำเนินงาน 2. ผู้รับผิดชอบแต่ละด้าน เสนอแนะเพิ่มเติม 3. สมาชิกที่ประชุมร่วมกัน อภิปรายผลการดำเนินงาน	1. มีส่วนร่วม 2. ประชาธิปไตย	1. บันทึกการประชุม 2. ผลการประชุม 3. บทเรียน ปัญหา อุปสรรค และปัจจัย ความสำเร็จการดำเนิน งาน

2. ผลการประเมินต้นแบบชิ้นงานโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 2 ผลการประเมินข้อกำหนดของรูปแบบด้านองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

รายการประเมิน	มีความชัดเจน			ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ		
	\bar{X}	<i>SD</i>	ระดับ	\bar{X}	<i>SD</i>	ระดับ
1. ปัจจัยนำเข้า (Input)						
1.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	4.35	.49	มาก	4.35	.49	มาก
1.2 เครื่องมือ	4.29	.59	มาก	4.18	.39	มาก
1.3 หลักการ	4.65	.49	มากที่สุด	4.53	.51	มากที่สุด
2. กระบวนการ (process)						
ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา	4.00	.71	มาก	4.12	.49	มาก
ขั้นตอนที่ 2 แสวงทางแก้ไข	4.00	.62	มาก	4.00	.61	มาก
ขั้นตอนที่ 3 ประสานใจหน่วยงาน	3.71	.47	มาก	3.70	.47	มาก
ขั้นตอนที่ 4 สร้างแผนการปฏิบัติ	4.00	.35	มาก	4.00	.35	มาก
ขั้นตอนที่ 5 เร่งรัดลงมือทำ	3.94	.56	มาก	3.94	.56	มาก
ขั้นตอนที่ 6 นำผลงานถอดบทเรียน	3.82	.39	มาก	3.47	.51	ปานกลาง
3. ผลผลิต (output)	3.94	.66	มาก	3.94	.66	มาก
4. การย้อนกลับ (feedback)	4.12	.60	มาก	4.35	.49	มาก

จากตารางที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นต่อความชัดเจนของข้อกำหนดรูปแบบ ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) หลักการ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.65 รองลงมาได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ย 4.35 และลำดับสุดท้าย เครื่องมือ มีค่าเฉลี่ย 4.29 ด้านกระบวนการ (process) ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา ขั้นตอนที่ 2 แสวงทางแก้ไข และขั้นตอนที่ 4 สร้างแผนการปฏิบัติ อยู่ในลำดับสูงสุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.00 รองลงมาได้แก่ ขั้นตอนที่ 5 เร่งรัดลงมือทำ มีค่าเฉลี่ย 3.94 และลำดับสุดท้าย ขั้นตอนที่ 3 ประสานใจหน่วยงาน มีค่าเฉลี่ย 3.71 ด้าน ผลผลิต (output) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.94 และด้านการย้อนกลับ (feedback) ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.12

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) หลักการ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.53 รองลงมาได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ย 4.35 และลำดับสุดท้าย เครื่องมือ มีค่าเฉลี่ย 4.18 ด้านกระบวนการ (process) ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา อยู่ในลำดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมาได้แก่ ขั้นตอนที่ 2 แสวงทางแก้ไข และขั้นตอนที่ 4 สร้างแผนการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ย 4.00 เท่ากัน และลำดับสุดท้าย ขั้นตอนที่ 6 นำผลงานถอดบทเรียน มีค่าเฉลี่ย 3.47 ด้าน ผลผลิต (output) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.94 และด้านการย้อนกลับ (feedback) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.35

3. ผลการใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง กับ หมู่บ้านท่าระม้าบนหมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอ มะขาม จังหวัดจันทบุรี สรุปได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยนำเข้า (Input)

1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในหมู่บ้านท่าระม้าบน หมู่ที่ 10 ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน), กรรมการหมู่บ้าน, ชาวบ้าน ภายนอกชุมชน ประกอบด้วย เทศบาลมะขามเมืองใหม่, ศูนย์วิทยพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จันทบุรี

2) เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย การประชุมประจำเดือน, การศึกษาดูงาน ณ ศูนย์วิทยพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จันทบุรี, โครงการส่งเสริมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับประชาชน

3) หลักการในการดำเนินการ ประชาชนร่วมกันวางแผนดำเนินงาน และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบโดยใช้ความสมัครใจ

3.2 กระบวนการ (Process)

ชุมชนได้ดำเนินการตามข้อกำหนดในรูปแบบ สรุปผลได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 2 แสวงทางแก้ไข ชุมชนร่วมกันหาวิธีการแก้ไข โดยเชิญหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี และ เทศบาลตำบลมะขามเมืองใหม่ ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ประสานใจหน่วยงาน ชุมชนประสานงานความเป็นไปได้การแก้ปัญหา ร่วมกับ ศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี โดยมีเทศบาลตำบลมะขามเมืองใหม่เข้าร่วมสังเกตการณ์

ขั้นตอนที่ 4 สร้างแผนการปฏิบัติ ชุมชน และตัวแทนศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี ได้

ร่วมมือจัดทำโครงการส่งเสริมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับประชาชน

ขั้นตอนที่ 5 เร่งรัดลงมือทำ ชุมชนและศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี ได้ร่วมมือปฏิบัติการส่งเสริมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยมีกิจกรรมคือ 1) บรรยายให้ความรู้ในที่ประชุมประจำเดือน 2) อบรมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเบื้องต้น ศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี 3) จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์แจกในที่ประชุมประจำเดือน

ขั้นตอนที่ 6 นำผลงานถอดบทเรียน ชุมชน และศูนย์วิทยพัฒนา มสธ. จันทบุรี ได้ร่วมกันสรุปผลจากการส่งเสริมความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับประชาชน และได้วางแผนต่อยอดขยายผลต่อไปยังชุมชนอื่นๆ

3.3 ผลผลิต (Output)

1) ประชาชนที่เข้าร่วมเรียนรู้มีความรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

2) ประชาชนมีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่อง

3) ชุมชนมีเครือข่ายการเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอกชุมชนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

4) ชุมชนมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการขยายผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมเรียนรู้ไปสู่บุคคลอื่นๆ

4. ผลการประเมินการใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง

ผลการดำเนินการตามรูปแบบส่งผลต่อชุมชน ดังนี้ 1) ชุมชนชุมชนรู้จักและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต 2) ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาประชาชนในชุมชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต 3) ชุมชนสามารถเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาประชาชนในชุมชนขาดความรู้

เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ได้อย่างเหมาะสม
4) ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อทางแก้ไข
ปัญหาประชาชนในชุมชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์
และอินเทอร์เน็ต

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัด
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไข
ปัญหาด้วยตนเอง มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ปัจจัยนำ
เข้า (input) ประกอบด้วย (1)ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่
ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ / เอกชน (2)
เครื่องมือ ได้แก่ การประชุม การอบรม สัมมนา ศึกษา
ดูงาน แผนงาน / โครงการ (3) หลักการ ได้แก่ มีส่วน
ร่วม ประชาธิปไตย 2) กระบวนการ (process) มี 6
ขั้นตอน ได้แก่ เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา, แสวงทาง
แก้ไข , ประสานใจหน่วยงาน , สร้างแผนการปฏิบัติ ,
เร่งรัดลงมือทำ , นำผลงานถอดบทเรียน 3) ผลผลิต
(output) ประกอบด้วย (1) ชุมชนรู้จักและรู้เท่าทัน
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน (2) ชุมชนสามารถ
วิเคราะห์ปัญหาและค้นหาศักยภาพของตนเองได้ (3)
ชุมชนสามารถเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม
(4) ชุมชนการมีกระบวนการติดตามและประเมิน
ผลการดำเนินงาน 4) ผลย้อนกลับ (feedback)ได้แก่
ปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากผู้วิจัยใช้แนวคิดระบบและการ
จัดระบบ ในการพัฒนารูปแบบ เพราะกระบวนการ
เรียนรู้ของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมชุมชน
ที่มีองค์ประกอบ มีการทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน
เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นองค์
ประกอบของรูปแบบจึงประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ปัจจัย
นำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต
(Output) และ การป้อนกลับ (Feedback) สอดคล้อง
กับ แนวคิดของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และ ชาวเลิศ เลิศ
วโฒพาร (2554) กล่าวว่า ระบบเป็นหน่วยบูรณาภาพ

รูปธรรมหรือนามธรรม ประกอบด้วยหน่วยย่อย (องค์
ประกอบหรือระบบย่อย) ที่เป็นอิสระแต่มีความสัมพันธ์
กันเพื่อให้การดำเนินการของหน่วยใหญ่เป็นไปตามจุด
มุ่งหมาย ระบบมีความสำคัญในการกำหนดสัดส่วน
การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดมีการควบคุมเพื่อ
ให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบมี
หลายขอบเขตและหลายระดับแต่มีองค์ประกอบสำคัญ
คือส่วนปัจจัยนำเข้า ส่วนที่เป็นกระบวนการ ส่วนที่
เป็นผลลัพธ์ และส่วนที่เป็นผลย้อนกลับเพื่อควบคุม
และปรับปรุง

ผลการวิจัยได้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียน
รู้ของชุมชนที่เป็นพลวัตร มีองค์ประกอบและความ
สัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบอย่างชัดเจน
สอดคล้องกับ สอดคล้องกับกับวิถีชีวิตของชุมชน
สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้เพราะกระบวนการ
พัฒนารูปแบบเกิดจากการหลักการภายในสู่ภายนอก ให้
ความสำคัญกับชุมชน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุก
ภาคส่วนเป็นไปตามธรรมชาติของชุมชน ซึ่งสอดคล้อง
กับแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547 หน้า 53 – 56)
ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนว่าเป็นการเรียนรู้
ตลอดชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสอดคล้อง
กับธรรมชาติ เป็น ภูมิปัญญาในชุมชนที่ผ่านการสะสม
ประสบการณ์ การสนทนาแลกเปลี่ยนกันจนพัฒนามา
เป็นความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น เป็นความรู้ในเชิง
ปฏิบัติเพื่อตอบปัญหาในเชิงปฏิบัติซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้น
เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง มีการบูรณาการ
ให้เหมาะสมกับชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ปาริชาติ วลัยเสถียร (2549) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการ
เรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชน ผลการศึกษาพบ
ว่า การเรียนรู้และการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่
ไม่แยกออกจากกัน เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาและเสริมสร้าง
ความสุข จึงเป็นความรู้ที่แนบเนื่องอยู่กับวิถีของชุมชน
ทั้งการทำมาหากิน การจัดสวัสดิการ การจัดทรัพยากร
และศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เสริมสร้างให้ชุมชน

ฟื้นฟูความรู้และสติปัญญาเดิมที่ยังมีคุณค่าสามารถนำมาปรับประยุกต์ได้กับชีวิตในปัจจุบัน การสกัดความรู้ที่แฝงและฝังอยู่ในบุคคลและกลุ่มซึ่งมีภูมิรู้ มีประสบการณ์ หรือมีความสำเร็จที่เป็นแบบอย่างได้ สร้างแหล่งเรียนรู้ รวมถึงสร้างความรู้ใหม่จากประสบการณ์ และคัดสรรความรู้จากภายนอก แล้วนำความรู้ไปใช้ในการทำงานจริงและขยายผลต่อ สรุปได้ว่าชุมชนนำความรู้ไปปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 เจาะวิกฤติ ขบคิดปัญหา ขั้นตอนที่ 2 แสวงทางแก้ไข ขั้นตอนที่ 3 ประสานใจหน่วยงาน ขั้นตอนที่ 4 สร้างแผนการปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 5 เร่งรัดลงมือทำ และ ขั้นตอนที่ 6 นำผลงานถอดบทเรียน เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้เกิดความต้องการจากชุมชนสู่ภายนอก และร่วมมือกันดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกของชุมชนเข้าร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ กระบวนการ 6 ขั้นตอนมีความสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อุดลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ใน 3 ด้าน คือ ด้านขั้นตอน ด้านองค์ประกอบ และด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ พบว่า ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การรับรู้ 2) ตระหนักในปัญหา 3) การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา 4)การร่วมกันแสวงหาทางเลือก 5)การร่วมดำเนินการ 6)การร่วมกันประเมินผล และ 7) การร่วมกันปรับปรุง และมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กาญจนา รอดแก้ว (2550) ที่ได้ศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเขตภาคกลาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ มี 6 ขั้นตอน คือ 1) ตระหนักปัญหา 2) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล 3) กำหนดแนวทางแก้ไข 4) การ

ตัดสินใจแก้ปัญหา 5) ลงมือปฏิบัติ และ 6) การสร้างและขยายความรู้ นอกจากนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สนธยา พลศรี (2550, หน้า 143-144) ได้สรุปถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนที่สำคัญประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ตระหนักปัญหา ร่วมกัน ขั้นตอนที่ 2 การเกิดจิตสำนึกชุมชน ขั้นตอนที่ 3 ร่วมกันเป็นองค์กรชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การร่วมแสวงหาทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหา ขั้นตอนที่ 5 การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติร่วมกัน ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงให้เหมาะสม ขั้นตอนที่ 7 การขยายเป็นเครือข่าย

2. ผลการประเมินรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 ท่าน พบว่าความชัดเจนของขั้นตอน และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริง สรุปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างข้อกำหนดของรูปแบบจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกับผลจากการศึกษาภาคสนาม นอกจากนั้นรูปแบบได้ผ่านการประชุมวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนการประเมิน

3. การใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง ณ บ้านท่ามะบัน หมู่ที่ 10 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่าข้อกำหนดตามรูปแบบสามารถทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและดำเนินการแก้ไขปัญหาประชาชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และชุมชนสามารถดำเนินไปตามกระบวนการตามรูปแบบ เนื่องจากรูปแบบมีความชัดเจน และผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากนั้นจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ศึกษาภาคสนามร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนจนเกิดความคุ้นเคย ทำให้ผู้นำชุมชนสามชิกในชุมชนมีความมั่นใจในการดำเนินการตามข้อกำหนดในรูปแบบ โดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมคอยสนับสนุน และให้คำปรึกษาการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด สอดคล้อง

กับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2538 หน้า 99) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมชนิดที่ประชาชนเป็นตัวตั้งคือเป็นเจ้าของโครงการ ส่วนบุคคลภายนอกนั้นเป็นฝ่ายสนับสนุน ชาวบ้านเป็นผู้วางแผน ดำเนินตามรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคยตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหา ภูมิรู้ ภูมิปัญญาและภูมิธรรม รวมทั้งตัวบุคคล ในการระดมความคิดในการแก้ปัญหา ต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจจะเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย และสอดคล้องกับผลวิจัยของ พงษา เอื้องไพบูลย์ (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุกรณี พบว่า การสนับสนุนจากสถาบันและองค์กรภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่จำเป็นในการกระตุ้นการพัฒนาการเรียนรู้ เนื่องจากว่าในความเป็นจริงแล้วกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ส่วนใหญ่ไม่สามารถเกิดขึ้นเองภายในชุมชน จึงปรากฏว่า บางชุมชนเข้มแข็ง บางชุมชนอ่อนแอ ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน จำเป็นต้องอาศัยองค์กรภายนอก จะเป็นองค์กรภาครัฐราชการ ภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ก็ได้ มีบทบาทเข้าไปกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันขึ้น ลักษณะการกระตุ้น เช่น การให้การศึกษาแก่ผู้นำชุมชน การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้นำชุมชนผ่านสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นต้น ซึ่งสื่อต่างๆ นี้รวมถึงสื่อบุคคลที่ต้องมีบทบาทในการสนับสนุนชุมชนโดยเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนัก ได้คิดได้ปฏิบัติจากการเรียนรู้ของชุมชนเอง มิใช่การกำหนดขึ้นจากภายนอก

4. ผลการประเมินการใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง พบว่า 1) ชุมชนชุมชนรู้จักและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต 2) ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาประชาชนในชุมชนขาด

ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต 3) ชุมชนสามารถเลือกแนวทางแก้ไขปัญหาประชาชนในชุมชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ได้อย่างเหมาะสม 4) ชุมชนมีการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อทางแก้ไขปัญหาประชาชนในชุมชนขาดความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เนื่องจากชุมชนสามารถดำเนินการได้ตามกระบวนการ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และข้อกำหนดของรูปแบบเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และเป็นรูปแบบที่สนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิด ปารีชาติ วลัยเสถียร (2549, หน้า 8-9) ได้เสนอว่า ผลลัพธ์ (Output) ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือการสร้างเป้าหมายร่วม และผลงานที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้เพื่อกำหนดเป้าหมายหรือการสุขภาวะของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการ/เครื่องมือที่ทำให้เกิดการกระตุ้นเตือนที่ทำให้คนในชุมชนมองเห็นเป้าหมายหรือทิศทางร่วม, เห็นและตระหนักถึงความร่วมมือระหว่างกัน, เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น, สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และสร้าง “พลังร่วม” ในการทำงาน, สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน, เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการจัดการตนเองของชุมชนอย่างมีเป้าหมาย 2) การเรียนรู้เพื่อประเมินตนเอง ได้แก่ การรู้จักและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องกับงาน ชีวิต และชุมชน โดยนัยแห่งการเรียนรู้เชิงประเมิน (reflective learning) ที่สะท้อนประสบการณ์และบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง วิธีคิด วิธีปฏิบัติ หรือกระบวนการปรับเปลี่ยนตนเองทั้งในด้านความคิดและพฤติกรรม และมีความสอดคล้องกับ อนุชาติ พวงสำลี (2541) ได้เสนอว่า การเรียนรู้ของชุมชน เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้เนื่องจากการยกระดับขีดความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือก

ของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา การสรุปทบทวน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งการปลุกจิตสำนึกของคน ในการที่จะมุ่งมั่นแก้ปัญหา และพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้ และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการศึกษากลุ่มพบว่าการเรียนรู้อบรมของครูในชุมชน เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐต้องดำเนินการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และต้องศึกษาวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเน้นให้ชุมชนเป็นตัวตั้งหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2 จากผลการศึกษากลุ่มพบว่าการเรียนรู้อบรมของครูในชุมชนได้เข้ามาเสนอโครงการต่างๆ ให้กับชุมชนโดยขาดการศึกษาความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นควรเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ส่งเสริมให้ชุมชนมีเครือข่ายเรียนรู้

ระหว่างชุมชน หรือ หน่วยงานภาครัฐเอกชนในท้องถิ่น ในลักษณะความสัมพันธ์แนบแน่น และมีความต่อเนื่อง

1.3 จากผลการศึกษากลุ่มพบว่าการเรียนรู้อบรมของครูในชุมชนต้องการให้มีผู้นำ หรือที่ปรึกษาที่คอยชี้แนะ สนับสนุนให้ชุมชนมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นควรมีการสร้างทีมวิทยากรกระบวนการประจำชุมชน อาจประกอบด้วย ผู้นำเป็นทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐเอกชน ในท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหา หรือ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชน เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้นำชุมชนด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2.2 จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในช่วงวัยผู้ใหญ่ในชุมชนประสบปัญหาขาดความรู้ความเข้าใจ เรื่องเทคโนโลยี และวิทยาการใหม่ๆ ตามการเปลี่ยนแปลง จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา รอดแก้ว. (2550). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในเขตภาคกลาง. ดุษฎีนิพนธ์, ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนโดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลก แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และเชาวเลิศ เลิศขไลพาร. (2544). หน่วยที่ 1 ระบบและการจัดระบบ. ประมวลชุดวิชาการ จัดระบบทางการศึกษา (Systems Approach in Education) หน่วยที่ 1. พิมพ์ครั้งที่ 3 นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.